

לאן הגענו... למדנו את הסוגיא דלעיל ופסק ההלכה:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רע"ז סעיף א-ב'

נר שמונח אחורי הדלת, אסור לפתוח הדלת (כדרכו), (רמב"ם פ"ה ומרדכי פ' כ"ב וב"י בשם סמ"ג) שמא יכבנו הרוח. אבל לנעול הדלת כנגדו, מותר (ת"ה סי' נ"ט) וה"ה בחלון שכנגד הנר שעל השולחן (מרדכי פכ"ב וב"י בשם תוספות וטור)...

(סעיף ב'): אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה שהיא קרובה קצת אל הדלת ואפי' אין שם אלא רוח מצויה, אבל אם היה פתוח כנגדה, מותר לסגור ואין בו משום מכבה.

חשוב על התשובות האפשרויות לשאלות הבאות:

- א. מה טעם ההיתר לנעול את הדלת כנגד הנר? לסגור הדלת כנגד המדורה?
- ב. האם ההיתר יהיה תקף גם במקרה בו המשך הפעולה תתקיים על ידי פעולה חיובית ולא רק העקיפין על ידי סגירת הדלת ומניעת הרוח (דוגמא: המשך עמידה על משטח דריכה שמדליק אור, לחץ בטעות על מפסק שעזיבתו תפסיק את הפעולה?).
- ג. מה הדין אם תוצאת המשך "מניעת המניעה" היא אב מלאכה נוסף? ('שאלה מכשילה...!')

אור השבת כז' מאמר הרב ישראל מאיר וייל' עמ' רטו-קטז:

והנה הוראת הרבה פוסקים ובראשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין איסור לעבור בכביש גם כאשר ברור לו שרכב הנהוג ע"י ישראל מומר [חילונית] יצטרך לעצור משום כך. וביאור הדבר הוא שהרי בזמן הנסיעה הנהג לוחץ על דוושת הגז ומפעיל הבערת אש המתחדשת כל זמן קצר וגם אם עכשיו אינו מגדיל את הבעירה הרי עצם המשך הנסיעה ע"י בעירה מתחדשת שנוצרה מכוחו נחשבת למעשה ויש חיוב להפסיק אותה ולמעשה אם הנהג יחזור בתשובה בזמן הנסיעה הרי יצטרך מיד לעצור את הרכב מפני שהמשך מצב הנסיעה נחשב כל רגע איסור הבא מכוחו מפני שצריך להפסיק את המלאכות נמצא א"כ שעצירת הרכב אינה מעשה עבירה אלא מעשה נכון שכך צריך להיות.

האם כך הן אם ננקוט שטעם ההיתר משום "מניעת המניעה"? או ננקוט שטעם ההיתר משום "מניעת המניעה"?

שו"ת הר"ר צבי אורח חיים א' סימן קנ"א אות ב'

ואם שכח ולא הסיר בע"ש את המנורה הזאת ושגג ופתח את המקרר ונדלקה המנורה והדלת מסודרת באופן זה שנסגרת מאיליה אם אינו מעכבה, יש לעיין אי שרי לסלק ידו מהדלת, כי בסלוק ידו הדלת תסגר מאיליה והנר יכבה בהסגרו, וכע"ז בגמרא שבת (דף ג ע"ב) היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ תני חזא אסור להחזירה ומחוייב להחזיק ידו כך עד לאחר חשיכה, וא"כ כאן נמי יהא אסור לסלק ידו שלא יבוא לידי כבוי, ומיהו הכא יכול להעמיד כסא ע"י הדלת שלא תסגר.

אבל כע"ז נסתפקתי בדלתות המסודרות בזוג המקשקש ע"י לחיצה על כפתור החשמל מבחוץ כדי להפעיל שהפעמון שבפנים יתחיל לקשקש ואם שגג והתחיל בשבת ללחוץ והפעמון כבר התחיל לקשקש אם נאמר שסילוק היד חשיב כבוי א"כ יהא אסור לסלק ידו עד מוצש"ק שלא יבוא למלאכת כבוי (השאלה בפעמון שבלחיצה על הכפתור נדלקת נורה וכשמפסיקים נכבית) או יתכן לומר שרק הלחיצה על הכפתור היא מעשה ההדלקה אבל לענין כבוי יש לדון דמה שמרפה ידו מללחוץ אין זה כבוי אלא שהוא מונע עצמו מהמשך מעשה ההדלקה ומניעת מעשה הדלקה לא חשיב כבוי כי הוא רק בגדר שב ואל תעשה שהוא לא ממשיך את מעשה ההבערה. [וזה דומה קצת למחזיק את האש ומבעיר בו קוצים ומניח את האש האם נאמר שבזה שהוא מניח את האש ואינו ממשיך בהבערת הקוצים הוא נחשב כמכבה]. וצ"ע בזה, וכתבתי זאת רק להעיר לב המעיין.

האם תלוי בשתי ההגדרות לעיל? האם תלוי בשתי ההגדרות לעיל? אם ננקוט שקיים איסור בהמשך הלחיצה, וכן בהרפיה - האם יש הבדל בין מי שמעיקרא לחץ בשוגג או בהיתר ועכשיו ירפה במזיד? אדם שיש לו שלט רכב בכיסו - והשלט פותח את דלתות הרכב כשעוברים ליד הרכב, אם בטעות עבר עם השלט לדי הרכב בשבת - מותר לו להתרחק?

שו"ת באר משה (שטרן) חלק ז' קונטרס עלעקטריק ב' סימן ז'

נשאלתי אחד שכח ולחץ בשבת על כפתור עלעקטרי לצלצל ובאמצע הלחיצה נזכר שהיום שבת מה יעשה דהלא אם יסלק אצבעו יעשה כיבוי ויהי אסור לו לסלק ידו ער מוצש"ק, או שרי לו לסלק ידו.

השבתי בודאי בכה"ג במקום צער גדול ובזיון רב לית מאן דפליג דשרי לו לסלק ידיו כי אין כאן כיבוי גמור אפילו מדרבנן רק הפסק כח עלעקטרי ובכה"ג במקום צער ובזיון גדול כזה לא גזרו.

עין שבת ג' ב' בדין שהוציא לחוץ ידו מלאה פירות שאסור לו לחד לישנא להחזיר ידו ומחוייב לעמוד כך עד מוצ"ש, אבל אין משם שום ראייה לאסור שאלתינו, ועוד דבעניינינו כל עוד שמחזיק אצבעו על הכפתור מצלצל כל היום וכח עלעקטריק נתעכל ע"י ידו וגם יש זילזול שבת שקול המצלצל משמיע והולך לרחוק, ע"כ בדיעבד יש להקל שיסיר אצבעו ויעשה תשובה כפולה על המכשול שבא לידו. ואפילו להחזיר"א שדעתו שהמכבה חייב משום סותר כאן הסותר הוא מלאכה שאצל"ג ובכבידון דידן לא אסרו מלאכה שאצל"ג ולא יהי' גרע ממפיס מורסא ומדין ביה"כ שהתירו חז"ל משום צערא (במפיס מורסא) ומשום כבוד הבריות (בביה"כ).
מה הוא האיסור להמשיך ללחוץ שיש צורך להתיר רק מפאת כבוד הבריות וכו'.

ש"ת משנה הלכות חלק טו סימן צד

ובדבר שאלתו במי שבשוגג לחץ על הפעמון חשמלי בשבת, אי מותר לו להסיר את ידו וע"י יפסק הצלצול או שיצטרך לאחוז ידו כל השבת שם, גם מספקא ליה אי הצלצול נמשך מכחו הראשון או שאפשר שזה נחשב כאילו כל רגע מצלצל מחדש.
ולפענ"ד פשוט דהלוחץ על הפעמון כל שעה ורגע ממשיך בלחיצתו חשמל חדש והו"ל כמדליק מחדש בכל שעה ואלו היו מתרין בו תפסיק תפסיק הי' חייב אכל שעה שהתרו בו, אם יש כאן חיוב חטאת בשוגג, וגדולה הוא מנזיר העומד בבית הקברות שחייב אחת אם לא יצא, ואם התרו בו חייב אכל התראה, ועיין נזיר דף י"ז ע"א בעי רבא נזיר והוא בבית הקברות מהו בעי שהייה למלקות או לא, ועיין תוס' שם ומיהו הרא"ש נדרים ד' ע"א דהוה לאו שאין בו מלקות ונמצא שהוא מחלוקת תוס' והרא"ש ז"ל, ועיין הגהות הר"ב מרנשבורג, שהצ"ע על התוס' ומפרש כשיטת ה"ה דכל לאו שאפשר ע"י מעשה לוקין עליו אף היכא דליכא עכשיו מעשה. ועיין שבועות דף י"ז ע"א ד"ה או ועיין ברכות דף כ' המוציא כלאים בשוק. ולדידן מיהו פשוט דמיד שנוזר ימשיך ידו, ולא דמי להדליק החשמל בכפתור שאסור לחזור ולכבותו דהתם לאחר שהדליק החשמל נשאר דולק והכיבוי הוא מעשה אחר ואם יכבה הרי עושה מעשה חדש שהוא כיבוי. ונמצא יש לו שני חיובים הדלקה ואח"כ כיבוי, וכל אחת מלאכה לעצמה הוא ולא כן כאן שמיד שיסלק ידו יפסק הכל וק"ל.

שמירת שבת בהלכתה פרק כג אות נו

נו. טעה ולחץ על כפתורו של פעמון חשמלי, ובעודו לוחץ נזכר ששבת היום, מותר לו להרפות מן הכפתור (ס"ק ק"ס: מכיון שכל רגע שהוא לוחץ על הכפתור, הוא גורם לזרימת החשמל, ועם הרפיית היד הוא רק גורם להפסקת הזרימה), אבל אם בשעת הסרת האצבע מן הכפתור נדלקת או נכבית נורת - בקרה (העשויה כדי לוודא שהפעמון פועל), אסור להרפות (הערה (קסא): ובני"ד נוגע לפ"ר דאורייתא, דהיינו הדלקת הנורה, דניח"ל לדעת אם אמנם הפעמון צלצל, ואם רק נכבית נורת - הבקרה, ולא נדלקת, י"ל דכיון דהוה דומיא דגחלת של מתכת, דאינה אלא דרבנן, וגם דהוה משאצל"ג וגם יש בו משום כבוד הבריות, י"ל דמותר להרפות,
(וראה להלן בפרק לב סעיף מג). ויש לשאול שאלת חכם, כדת מה לעשות במקרה זה.
"מותר לו" - או חייב ? השווה לדין משטח הדריכה (בשיעור שעבר).

ש"ת שלחן הלוי פרק ז אות ב

שאלה: אדם שלחץ בטעות על פעמון חשמלי בשבת, ותוך כדי לחיצתו נזכר ששבת היום, האם מותר לו להסיר את ידו מהפעמון שבכך הוא יפסיק לצלצל, ומה הדין כשיש שם נורה חשמלית הנכבית בעת הלחיצה על הכפתור, ואם ישחרר אותו תדלק המנורה, מה יעשה? תשובה: הלוחץ בטעות על פעמון חשמלי בשבת, ותוך כדי לחיצתו נזכר ששבת היום, יש לו לעזוב מיד את הכפתור, אף אם תדלק נורה חשמלית כתוצאה מכך.

הרחבה: לכאורה היה מקום לדמות זה למה דאיתא בעירובין (ק ע"א) וכן נפסק בשו"ע (סי' שלו סעי' א), לגבי מי שעלה לאילן בשבת, וז"ל השו"ע: "אין עולים באילן... גזרה שמא יעלה ויתלוש. עלה באילן בשבת, בשוגג מותר לירד. במזיד, אסור לירד".
והנה אותו שעלה באילן, כשהוא יושב שם ה"ה עובר באיסור השתמשות באילן בשב ואל תעשה, וכשהוא יורד הרי זה בקום ועשה, והשאלה היא אם עדיף ה"ש ואל תעשה" לזמן ארוך, או קום ועשה לזמן קצר.

אך באמת אין משם ראייה כלל לנידוננו, משום שעצם לחיצת הכפתור ביד היא מעשה ב"קום ועשה" בכל רגע ורגע, ואינה "שב ואל תעשה". שהרי כשעומד שם ואצבעו לוחצת על הכפתור, בכל רגע שהוא לוחץ עליו היא פעולה נפרדת. למרות שנראה כאילו הוא "שב ואל תעשה", באמת הוא קום ועשה, כי צריך לאמץ את ידו כל הזמן להחזיק את הכפתור לחוץ, ואם יתעייף לרגע מיד תיפול ידו ויפסק הצלצול. וכל הארכת הדחיפה הוא מעשה הנעשה בכוחו ובלי כוחו בין בו המשכה מעצמו, וכל תוספת כח הוא מעשה מיוחד ודבר חדש. אולם יש כאן בעיה נוספת, כי ברוב הפעמונים, יש מנורה הדולקת בכפתור כל זמן שאין לוחצים עליו, וכשלווחצים המנורה נכבית וכשמשחרר את הכפתור המנורה שבה ונדלקת. וא"כ בשעה שהוא לוחץ על הפעמון הוא עובר על איסור בקום ועשה מצד עצם הצילצול, ואם יעזוב את הפעמון גם יעבור על איסור בקום ועשה, כי אז המנורה תדלק.

ומכל מקום, גם אם יש שם מנורה שיש בה שלהבת, צריך לסלק ידו מיד, וכמ"ש שכל רגע ורגע שהוא מחזיק את הכפתור לחוץ הרי זו מלאכה.

ואמנם שאלתי את הגרייניי נויבירט שליט"א ע"כ, ואמר לי שהוא פוסק כשיטת הגרשז"א זצ"ל שסגירת מעגל חשמלי אסורה משום מוליד (ר' בקדוש"ה ח"א הערה ט' ענף 3, שהגר"א נבנצל שליט"א אמר לי שהגרש"ז אוירבך זצ"ל מעיקר הדין לא ס"ל כבית יצחק שבהדלקת כלי חשמלי יש איסור מוליד. עכ"ד). ולכן המשך הלחיצה אינו אסור כלל כי אין בזה מוליד. ואמנם הוסיף שלפי החזו"א ספק אם יש בזה איסור בונה מדאורי. ושאלתיו האם משום דדמי מצד בונה למחזיק אוהל של כלונסאות שכבר בנאוהו קודם לכן. והסכים הגרייניי לכך. והיה נראה שמ"מ חושש הוא קצת לד' החזו"א נר' במכתבו בקדוש"ה (ח"א נספח ה'), שכתב הגרייניי שליט"א: "הגם דלא נקטינן כוותיה (דהחזו"א) עכ"פ בדיעבד". ומשמע שלכתח"י יש מקום לחוש לד' החזו"א. ור' בששי"כ (פ"מ הערה נ"ט) שכתב שהדלקת מכשיר חשמלי ללא חוט להט "אין בו אלא איסור דרבנן, לרוב הפוסק". ומשמע שפוסק שלא כחזו"א.

ובפרט אחרת שאננו שוב את הגרייז'ש שליט"א בענין המשכת זרם חשמלי. חזרנו ע"כ שלדעתנו כשהאדם ממשיך ללחוץ, הרי שכל רגע ורגע הוא מחדש הזרם ועושה פעולה חדשה, ואסור הדבר הן מצד בונה והן מצד מוליד. והסכים הגרייז'ש שליט"א למה שאמרנו בשמו. ושאלנו האם מעשה זה נחשב כבונה ממש מדאו'. הזכרנו שלגבי הגברת זרם - כשבחציצה על כפתור מגביר הזרם, אמר לנו דהוי ספק אי איסורו מדאו', אך שם מדובר שאינו ממשיך ללחוץ על הכפתור. האם לגבי המשכת הזרם הוי דאו'.

וענה הגריש"א שליט"א שכשיבנה בית המקדש ידונו אם זה דא' (כוונתו שתהיה נ"מ לענין חטאת), ובינתיים אין נ"מ בזה. ולא רצה להכריע (וראה לקמן בענף 7). עכ"ת. ונראה שכוונתו שאין בזה נ"מ ישירה אם זה אסור מדא' או מדברנן. אך כמובן שיש נ"מ בזה לענין ספקות, כבוד הבריות, ריפוי חולה שאיב"ס וכדו'. וע"ע בשבוי"צ (ח"ו - חשמל, פ"ז ססק"ב). עיי"ש שכתב שבלחיצה על פעמון לא חשיב בונה מצד חיבור החלקים, אך מצד בונה בתיקון הצורה לחוט יש בזה בונה. ועיי"ש בסק"ד מצד מוליד. ומ"מ בכל זה לא פירט שם האם מדובר על הלחיצה הראשונה או על המשך הלחיצה.

... מצד בונה: באמת שלבי מגמגם קצת בדבר. דהא סו"ס נ"ד לא דמי לבנית אוהל מחדש או להולדת ריח מחדש בבגד, אלא מישעני שהזרם כבר קיים ורק ממשיכו, והוי כבנין שכבר קיים, וכגון כבנין של כלונסאות, שהאוהל כבר עומד על תילו ורק צריך להמשיך ולהחזיקו שלא יפול. וכן מצד מוליד לכא' חמיר מסתם משמר את הריח שלא יתנדף, וקיל טפי ממוסיף ריח לבגד שאין בו עדיין ריח כלל. והיינו שמצד בונה, גבי משי"כ הגאון החזו"א (או"ח סי' נ' סק"ט) שסגירת מעגל חשמלי מחדש דהוי בונה מדא', כתב ע"כ הגרשז"א במנח"ש (למשל בח"א מהדו"ק עמ' ק' ססק"ד). וכן כתב במכתבו השני לחזו"א המובא בבני"ש ח"א עמ' ס"ה. הב"ד בקדושה ח"א הערה ט"ז סוף ענף 6, שאם אין הבנין מתקיים מאליו אלא זקוק תמיד לכת שמחזיקו הבא מן החוץ, "מסתבר שאין זה קרוי בנין. והיי"נ גם כאן כשפותח מעגל... הרי הם זקוקים תמיד לחומר דלק אלו כח אחר אשר יסובב גלגלים בתחנת הכח ורק הם... אוהזים את הבנין לבל יתמוטט... וכיון שכן היכן מצינן שאף גם זה יקרא בשם בונה. עכ"ל. וממש כעין זאת כי הגרשז"א זצ"ל במנח"ש (ח"ב מהדו"ב עמ' ס"ח), "ידלא חשיב בונה אא"כ הבנין יכול עכ"פ להתקיים מאליו. משא"כ אם צריכים כל הזמן לאחוז בו אין זה חשיב בונה. והיי"נ גם כאן אילו במקום המכונה האוטומטית היה עומד אדם שמסובב כל הזמן את הגלגל ודאי שגם רבנו סובר שהפותח אינו חשיב כלל כבונה. עיי"ש. וכעין זאת ראה משי"כ השש"כ (פ"מ הערה נ"ט) בשם הגרשז"א זצ"ל גבי הדלקת פעמון חשמלי: דחושבני דבפעמון חשמלי מותר גם לחזו"א, כיון שצריכים כל הזמן ללחוץ עליו. עכ"ל. וא"כ להבנת הגרשז"א אוירבך זצ"ל, אף לחזו"א אין בהמשכת הצלצול משום איסור בונה (והיינו שלא כגריש"א שליט"א דלעיל). אף שלא הזכירו לגריש"א בשאלה טעם זה של הגרשז"א. ובאמת מטעמיה דהגרשז"א זצ"ל עולה שאף הלחיצה הראשונה אינה בונה לחזו"א, דהא בנה בנין שאינו יכול להתקיים וצריך כל הזמן להחזיקו, כבנין כלונסאות, ודאי דלא הוי דא'.

בס"ד מצאנו עוד משי"כ הגרשז"א זצ"ל בסיני (כרך כ"ב, תשי"ח, עמ' קנ"ג). הב"ד בהחב"ה ח"ב עמ' 295, שיש להסתפק אם הלחיצה על הפעמון (נראה שכוונתו על הצלצול שנעשה בשל הלחיצה) הינה בגדר מעשה או בגדר גרמא, כי האדם בלחיצתו אינו אלא ממגנט מתכת ואח"כ פועל בכח עצמו (עיי"נ במאורי אש דף ס"ב ע"ב). וע"ע לעיל בקונטרס זה הערה נ"ג גבי אלקטרומגנט). וכ"ז אמור גבי הצלצול הראשון. שאר הצלצולים (היינו המשך הצלצול) אפשר שיש להם דין גרמא כדן כח שני (ואח"כ מצאנו שכ"כ במנח"ש ח"א עמ' ע"ה ד"ה "לכן". וע"ע בשלש"ל ח"א מהדו"ק תשס"ב ס"ק כ"ח-כ"ט). ומה שהאדם ממשיך ללחוץ כל הזמן אין זה בגדר מעשה אלא בגדר מצמצם. ולא מצאנו שמצמצם חשוב מעשה לענין שבת (רי' סנהדרין דע"ז, א', והררי בשדה סי' קנ"א עמ' רכ"א). וע"ע בשו"ע סי' שט"ז ס"ו, אך שם הוי בשוא"ת גמור). וכ"ז הינו להלכה, אבל למעשה אין הדבר ברור להתיר. יש גם סברא לומר שהשמעת קול אסורה גם בדרך גרמא. וצ"ע לשו"ת מהר"י אסאד (או"ח סי' ע"ד). עיי"ש שאמנם תחילה נטה להסכים עם השואל שיש לחלק בין השמעת קול בידים לבין גרם השמעת קול, דזה האחרון שרי. אלא שבהמשך דבריו כתב שמפסק השו"ע והרמ"א בסי' רנ"ב ושל"ח עולה דאסור גרם השמעת קול כיון שהכלי מיוחד לכך. ומדובר שם בגרמא באופן שהקול נעשה רק לאחר זמן, וכן הסיק למעשה לאסור, וכן צ"ע לערוה"ש (או"ח סי' של"ח). עכ"ת (לא ראיתי את הדברים במקור - בקובץ סיני, דאינו תח"י. אלא הבאנום כפי שציטטם בהחב"ה שם). ומבואר מדבריו, שהמשך הלחיצה לא חשיבא כמעשה של איסור, אלא המשך הצלצול נעשה מכח הלחיצה הראשונה, ועתה הוא רק מצמצם. ומדבריו שם עולה שאמנם אין בזה היתר בשופי, אך מ"מ גם איסור ברור אין בזה. ויצוין שהדברים בקובץ סיני נכתבו בשנת תשי"ח, ואילו דבריו בשש"כ (בפרט שבאחרית ימיו עבר על דבריו שם, ובחלק התיקונים והמילואים לא הגיה דבר ע"כ) וכן במנח"ש (בפרט בח"א שנערך תחת עינו ובהשגחתו) נכתבו מאוחר יותר, ושם כתב שאף גבי תחילת הצלצול, שהוא חושב שגם לד' החזו"א מותר הדבר (כך כתב במפורש בשש"כ, ולא רק שאינו מדא'ו), כיון שצריכים כל הזמן ללחוץ עליו, וכנ"ל. אלא שמ"מ יתכן שמה שהחמיר יותר בדבריו בקובץ סיני הוא מצד מוליד ומשמיע קול, שעל כך לא דן הגרשז"א במנח"ש (שם בעמ' ק') ובשש"כ. אלא שבאמת אח"כ מצאנו שגם מצד משמיע קול הגרשז"א זצ"ל מיקל בני"ד. שכתב במנח"ש (ח"א עמ' ע"ו ד"ה "אולם". וכנראה שעיקרי הדברים שם נלקחו מהמאמר הנ"ל בסיני שאמתח"י) שנראה שאף גרם השמעת קול אסורה. וטעמו דשיק שפיר החשש שיבוא לתקן הכלי שיר אף אם ערוך מע"ש והוא מנגן בשבת מאליו. ובה אין נ"מ אם הכלי מנגן בכח ראשון או בכח שני. אלא שמ"מ נראה דאפשר שכל זה דוקא בכלי שיר, שמשמיע ממש קול שיר ולא קול הברה בעלמא, שבה אסור משום עובדא דחול שבה אפשר דכמו דשרי בכלי שמויחד רק לשבת, הי"נ שרי בכח"ג דלא עביד ליה ממש בידים כי אם ע"י כח שני דחשיב רק גרמא. עכ"ת עיי"ש. וא"כ עולה מדבריו שכשמדובר בסתם קול הברה כטלפון, אין בזה איסור בגרם השמעת קול. ונראה לכא' דה"ה בני"ד שאינו משמיע ממש קול שיר (ור' לקמן ריש ענף 5). וע"ע שם (בסוד"ה "אמנם") שכתב שהפוס' בדור הקודם לא הזכירו את הכלל הזה כשדיברו על הטלפון, משום שכנראה המציאות אצלם היתה אחרת.

ומ"מ מבואר בני"ל, שלגרשז"א הצלצול הראשון חשיב ככחו וככח ראשון, והצלצול השני ואילך חשיב ככח שני וכגרמא (עפ"י המנח"ש ח"א עמ' ע"ו). ואמנם נראה שגבי סתם סגירת מעגל חשמלי שהיה פתוח לא הסכים החזו"א עם דברי הגרשז"א, דהא אף שהגרשז"א כתב לו את דבריו במכתבו השני הנ"ל, הרי שלא חזר בו החזו"א מפסקו (כפי שעולה ממכתבו השני אל הגרשז"א המובא במנח"ש ח"א עמ' צ"ד) וכתב ש"דוקא אם מכונת החשמל מסתובבת עכשו בלי בעל הבחירה והוי סיבוב החשמל כטבע העולם כרוח מצויה (אז הוי בונה), אבל אם האדם מסבב אין כאן בונה מצד החיבור, דמעשה בעל בחירה חשיב נולד ועדיין אין החיבור פועל כלום, וכן אין להמסבב דין בונה על החיבור, שהרי לא חיבר". עכ"ל.

... גם בענין מוליד ישנם בס"ד כמה צדדים להקל בנידון המשך הלחיצה. יש מקום להקל משום דהוי מוליד בדבר שאינו מתקיים, דהא מיד כשמפסיק הלחיצה יפסק הזרם.... ואמנם במנח"א (שם) הסיק דאפ"ה אסור לחבר את זרם החשמל משום מוליד, וטעמו שלמרות שאינו עומד להתקיים, אך מ"מ כיון שהוא ראוי להתקיים מצד עצמו גזרו בו, וכן משום שהוא עושה זאת בידים, וכן משום שהעולם רגילים לחשוב זרם לאש גמורה. עכ"ת. מ"מ נראה שיש קצת להשיב ע"ד, דמנ"ן שהזרם ראוי להתקיים מצד עצמו, הא כל רגע ורגע צריך להמשיך ולהזרים דלק בתחנת הכח ע"מ להמשיך ולהפעיל הטורבינות. וזו הסיבה שלגרשז"א זצ"ל אין בזה בונה, דדמי לאוהל של כלונסאות שצריך כל העת להחזיקו....

שם ענף 13 - סיכום

לאור הנ"ל בס"ד עולה גבי פעמון שאין בו נורה, ויש לו צלצול מתמשך כך שהרפיית הכפתור לא גורמת לצלצול נוסף, שבכל מקרה רשאי, ועפ"י אף חייב מיד, להרפות מכפתור הפעמון ולא להמשיך בלחיצה. ונסביר בס"ד הדברים בקצרה:

למ"ד שהמשך הלחיצה חשיב כל רגע כפעולה חדשה:
מצד מוליד: בהמשכת הלחיצה כל רגע יש איסור מוליד... ולגרשז"א זצ"ל יתכן שאין בזה איסור מוליד כלל, בשל כמה צדדים שכתבנו שם בשמו). ואילו בהרפיה אין איסור כלל (תשו' גריש"א הנ"ל בענף 8). ממילא מבואר שחייב מיד להרפות, וכן אמר לי בהדיא הגריש"א שליט"א (כנ"ל בענף 8). מצד בונה: המשך הלחיצה כרוך כל רגע באיסור בונה וספק אי הוי דא' (תשו' הגריש"א שליט"א הנ"ל בענף 2). ואילו בהרפיה אין איסור כלל (תשו' הגריש"א הנ"ל בענף 8). וממילא מבואר שחייב מיד להרפות, וכן אמר לנו בהדיא הגריש"א שליט"א (כנ"ל בענף 8). למ"ד שהמשך הלחיצה חשיב רק כהמשכת המצב הקיים: מצד מוליד: בהמשכת הלחיצה אין איסור גמור של מוליד... מצד בונה: בהמשך הלחיצה ספק אי יש איסור, ומ"מ ודאי שאין בזה איסור דא'.... אמנם כל זה אמור דוקא לפוס' דס"ל שבכל רגע של לחיצה עובר על איסור מוליד דרבנן, ולחזו"א בונה שספק איסורו מדא'.... אך מדברי הגרשז"א המובאים לעיל (בענף 12) מבואר לא כך.... ולפ"י צ"ע כיצד לדעתו ינהג בני"ד כשהנורה נדלקת בלחיצה ונכבית בהרפיה. ובפרט שהסתפק אי ההרפיה חשיבא כמעשה או כשוא"ת.